

ضیزیک و اندازه گیری و بردارها

محسن حسینی

zaniarangroup@gmail.com

در این پخشش فصل های فیزیک و اندازه گیری و پردارها را به صورت جمع و چور و خلاصه همراه با حل تسمیت های کنکور سال های اخیر پرای شما عرضه آن آماده کرده ایم که توصیه میکنم حتماً این سوالات و تسمیت ها را کامل حل کنید . حتی پا و چود اینکه دیگه سوالی په صورت مستقیم از پردارها در کنکور مطرح نشده !

دو مبحث از ریاضی وجود دارد که اگر اوی روشی خوب پلده باشد، میتوانید بسیار پاقدرت و اعتماد به نفس په مصاف فیزیک پرید ! اون ۲ مبحث مثلاً و پردارها هستند . پردارها رو خوب یاد پکیدید ، مثلاً رو هم پعدا میگیم

فیزیک و اندازه گیری و پردارها

واژه فیزیک پدرگرفته از واژه باستانی یونانی *physis* به معنای طبیعت و ماهیت است.

دانشمندان فیزیک برای توصیف و توضیح پدیده ها از مدل نظریه فیزیکی است. نظریه های فیزیکی اصلاح نظریه های فیزیکی است. آزمون پذیری استقاده می کنند، و دو ویژگی نقطه قوت داشتند. فیزیک اس.

همانطور که اشاره شد ، نظریه های اتمی در طول زمان اصلاح می شوند . برای مثال در زیر تکامل نظریه ای اتمی در طول زمان را مشاهده می کنید:

مدل ابر الکترونی	مدل سیاره ای	مدل هسته ای	مدل کیک کشمکشی	DALTON
شودینگر	پور	رادرفورد	تامسون	Dalton

مدل سازی در فیزیک :

مدل سازی در فیزیک فرا آیندی است که طی آن یک پدیده فیزیکی، آنقدر ساده و آرمانی می شود تا امکان پرسی و تحلیل آن قدر اهم شود.

دستگاه بین المللی یکاها (SI) :

تعداد کمیت های فیزیکی بسیار زیادند اما فقط تعداد اندکی از آنها مستقل از یکدیگرند که آنها را کمیت های اصلی می نامند.

فیزیک مختصه و مفید رستمی

فیزیک و اندازه گیری

جدول ۱-۱ کمیت های اصلی و یکای آنها

نام یکا	نام یکا	کمیت
m	متر	طول
kg	کیلوگرم	جرم
s	ثانیه	زمان
K	کلوین	دما
mol	مول	مقدار ماده
A	آمپر	جريان الکتریکی
cd	کندرلا (شمع)	شدت روشنایی

جدول ۲-۱ چند مثال از یکاهای فرعی که در

فصل های این کتاب استفاده شده اند

یکای فرعی	یکای SI	کمیت
m/s	m/s	تندی و سرعت
m/s ^۲	m/s ^۲	شتاب
kg m/s ^۲	(N)	نیرو
kg/ms ^۲	(Pa)	فشار
kg m ^۳ /s ^۲	(J)	انرژی

انواع کمیت های فیزیکی :

کمیت نرده ای یا اسکالار : کمیت هایی که فقط با یک عدد به همراه یکای آن مشخص می شوند . مانند چرم ، طول ، زمان و ...

کمیت پداری : کمیت هایی که علاوه بر یک عدد به همراه یکای آن به یک جهت نیز برای معرفی کامل نیاز دارند . مانند جاچایی ، سرعت و ...

پیشوند یکاهای در فیزیک :

در فیزیک محدوده اندازه ها پسیار پذیرگ است و از عده های پسیار کوچک تا عده های پسیار پذیرگ را شامل می شود . پناین براحتی سهولت در نشان دادن این اعداد از پیشوندهایی برای یکاهای استفاده می شود که به صورت دو جدول زیر نشان داده شده اند .

جدول ۱-۶ پیشوندهای یکاهای

نام	پیشوند	ضریب	نام	پیشوند	ضریب
y	یوکتو	۱۰ ^{-۲۲}	Y	یوتا	۱۰ ^{-۱۷}
z	زیتو	۱۰ ^{-۲۱}	Z	زیتا	۱۰ ^{-۱۱}
a	آتو	۱۰ ^{-۱۸}	E	ایگزا	۱۰ ^{۱۸}
f	فیتو	۱۰ ^{-۱۵}	P	پتا	۱۰ ^{۱۵}
p	پکو	۱۰ ^{-۱۲}	T	ترَا	۱۰ ^{۱۲}
n	نانو	۱۰ ^{-۹}	G	گیگا (جیگا)	۱۰ ^۹
μ	میکرو	۱۰ ^{-۶}	M	میگا	۱۰ ^۶
m	میلی	۱۰ ^{-۳}	k	کیلو	۱۰ ^۳
c	ساتی	۱۰ ^{-۲}	h	هیکتو	۱۰ ^۲
d	دیسی	۱۰ ^{-۱}	da	دیکا	۱۰ ^۱

پیشوندهای که کاربرد بیشتری دارند و بهتر است آنها را به خاطر بسیارید بازنگ قرمز نشان داده شده اند .

تبديل يكاهما را می توان مهتمرين ميچن فصل فیزیک و اندازه گيری دانست که پايد اون رو خيلي خوب ياد بگيريد

گاهي اوقات نياز است عدد را که پر حسب يك پيشوند نوشته شده پر حسب يك پيشوند ديجر پنويسیم که به اين عمل تبدیل واحد گویند.
پهترين راه برای تبدیل يكاهما تشكيل معادله است. به مثال زير دقت کنید:

$$25\mu m = \square nm$$

مثال ۱:

$$\square = \frac{25\mu m}{nm} = \frac{25 \times 10^{-6}}{10^{-9}} = 25 \times 10^3$$

$$15(\mu m)^2 = \square (mm)^2$$

مثال ۲:

$$\square = \frac{15(\mu m)^2}{(mm)^2} = \frac{15 \times (10^{-6})^2}{(10^{-3})^2} = \frac{15 \times 10^{-12}}{10^{-6}} = 15 \times 10^{-6}$$

نتست - اگر مدت زمان انجام يك واكتش هسته اي $15 \times 10^7 ns$ باشد، برای انجام ۳ واكتش هسته اي متواли چند ميلی ثانيه زمان لازم است؟

(۱) 15×10^4

(۲) 15×10^3

(۳) 15×10^2

(۴) 15×10^1

حل: ابتدا مدت زمان لازم برای انجام يك واكتش هسته اي را پر حسب ميلی ثانيه بدست می آوریم و سپس آن را ضرب در ۳ ميکنيم

$$15 \times 10^7 ns = \square ms \rightarrow \square = \frac{15 \times 10^7 ns}{ms} = \frac{15 \times 10^7 \times 10^{-9}}{10^{-3}} = 15 \times 10^{-2}$$

$$t = 15 \times 10^{-2} ms \times 3 = 45 ms$$

نکاتی در مورد يك اندازه گيری واقعی:

دقت اندازه گيری: كمترین مقداری را که يك وسیله اندازه گيری می تواند اندازه گيری با آن وسیله می نامند. در اندازه گيری ها، نباید عدد بدست آمده مقداری کمتر از دقت اندازه گيری را نشان دهد.

رقم غير قطعي: به رقم آخر هر اندازه گيری، رقم غير قطعي گويند.

رقم های با معنا در يك اندازه گيری: در يك عدد گزارش شده حاصل از يك اندازه گيری، رقم های با معنی با اولین رقم غير صفر (سمت چپ) آغاز و پا رقم غير قطعي پایان می یابند.

نتست - يك خط کش که پر حسب ميلی مترا درج شده است، طولی را اندازه گرفته ايم. کدام اندازه پر حسب سانتی مترا درست نوشته شده است؟
(سراسري رياضي ۷۷)

(۱) $7,35 \times 10^4$

(۲) $7,3 \times 10^3$

(۳) $7,29 \times 10^2$

(۴) 7×10^1

حل: يك توجه به اطلاعاتي که در مورد خط کش داده شده است پايد گرينه اي را انتخاب کنيم که در آن دقت اندازه گيری در حد ميلی مترا باشد.

فیزیک مختص و مفید رستمی

فیزیک و اندازه گیری

- ❖ در گزینه ۱ دقیق اندازه گیری در حد سانتی متر است
- ❖ در گزینه ۲ دقیق اندازه گیری در حد $0,0$ سانتی متر است که برابر با $0,0$ میلی متر است
- ❖ در گزینه ۳ دقیق اندازه گیری در حد میلی متر است
- ❖ در گزینه ۴ دقیق اندازه گیری در حد $0,0$ سانتی متر است که برابر با $0,0$ میلی متر است

پنایر این گزینه ۳ چوپ درست است

تست - فاصله‌ی پین دو نقطه‌په شکل چهار گزینه‌ی زیر اعلام شده است. دقیق اندازه گیری در کدام یک پیشتر است؟ (سداسی ریاضی ۸)

$$8.7900 \times 10^3 \text{ m} (۱)$$

$$8790000 \text{ mm} (۲)$$

$$8.790 \times 10^9 \text{ mm} (۳)$$

$$8.79 \text{ km} (۴)$$

حل: ابتدا در همه‌ی گزینه‌ها دقیق اندازه گیری را تعیین میکنیم

- ❖ در گزینه ۱ دقیق اندازه گیری در حد $0,0$ کیلومتر است که برابر است با m
- ❖ در گزینه ۲ دقیق اندازه گیری در حد $0,0000$ mm است که برابر است با m
- ❖ در گزینه ۳ دقیق اندازه گیری در حد $0,00000$ mm است
- ❖ در گزینه ۴ دقیق اندازه گیری در حد $0,000000$ mm است که برابر است با m

پنایر این پیشترین دقیق اندازه گیری را در گزینه ۳ داریم.

تست - طول جسمی پا چهار وسیله مختلف اندازه گیری شده و عده‌ای زیر په دست آمده است. دقیق اندازه گیری کدام وسیله پیشتر است؟ (آزمون های قلمچی)

$$168 \text{ cm} (۱)$$

$$1.68 \text{ m} (۲)$$

$$1.680 \times 10^3 \text{ mm} (۳)$$

$$1.68 \times 10^6 \mu\text{m} (۴)$$

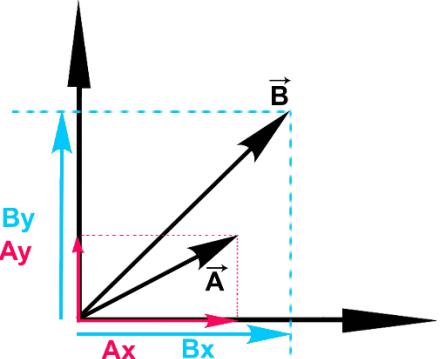
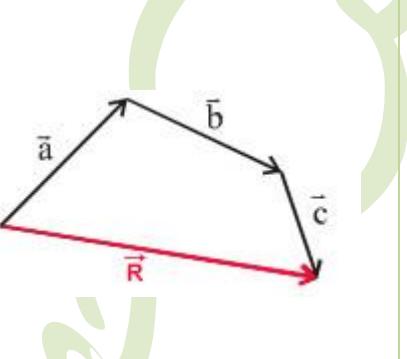
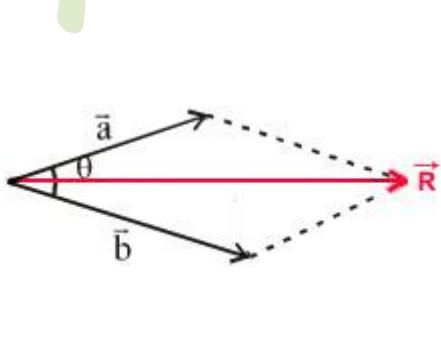
حل: ابتدا در همه‌ی گزینه‌ها دقیق اندازه گیری را تعیین میکنیم

- ❖ در گزینه ۱ دقیق اندازه گیری در حد $0,000000$ μm است که برابر است با cm (یا mm)
- ❖ در گزینه ۲ دقیق اندازه گیری در حد $0,0000$ mm است که برابر است با cm (یا mm)
- ❖ در گزینه ۳ دقیق اندازه گیری در حد $0,00000$ m است که برابر است با cm
- ❖ در گزینه ۴ دقیق اندازه گیری در حد $0,000000$ m است

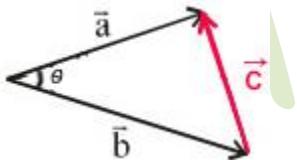
پنایر این گزینه ۲ چوپ درست است

همونطور که قبلاً اشاره کردیم پرخی از کمیت های فیزیکی به صورت پرداری هستند. برای انجام روابط ریاضی روی کمیت های پرداری ما باید قوانین خاص مربوط به روابط پرداری را یاد بگیریم.

پرآیند: حاصل جمع چند پردار را پرآیند آنها می نامند که به سه روش متوازی الاضلاع، مثلث و تعزیه قابل محاسبه است. که به صورت چدول زیر خلاصه شده است.

روش تعزیه	روشن مثلث یا روشن چند ضلعی	روشن متوازی الاضلاع
همه پردارها را پر راستای x و y تعزیه میکنیم • پرآیند پردارها در راستای x را R_x و در راستای y را R_y می نامیم	در این روشن پردارها را به دنبال هم رسم میکنیم و سپس پردار پرآیند را از ابتدای پردار اول به انتهایی پردار آخر وصل میکنیم	دو پردار را از یک نقطه رسم میکنیم و طبق شکل یک متوازی الاضلاع فرضی را رسم میکنیم، پردار پرآیند قطر متوازی الاضلاع است
		
$ R = \sqrt{R_x^2 + R_y^2}$	$\vec{R} = \vec{a} + \vec{b} + \vec{c}$	$\vec{R} = \vec{a} + \vec{b} \Rightarrow R = \sqrt{a^2 + b^2 + 2ab \cos \theta}$

برای پدست آوردن تفاصل دو پردار، آن ها را مطابق شکل از یک نقطه رسم میکنیم، سپس از انتهایی دومی به انتهایی اولی وصل میکنیم.

$$\vec{c} = \vec{a} - \vec{b} \Rightarrow |c| = \sqrt{a^2 + b^2 - 2ab \cos \theta}$$

نکات و حالات های خاص :

① پرآیند دو پردار همواره بین دو پردار قرار دارد و پردار پرگذر، راویه ای کوچکتری می سازد.

② اگر اندازه دو پردار پا هم پر اپر باشد پرآیند و تفاصل را میتوانیم با استفاده از روابط ساده تری پدست آوریم :

$$\text{اگر } |a| = |b| \rightarrow \begin{cases} |R| = 2a \cos \frac{\theta}{2} \\ |C| = 2a \sin \frac{\theta}{2} \end{cases}$$

❖ در این حالت پردارهای پرآیند و تفاصل مانند قطرهای لوزی می شوند که همواره پر هم عمودند.

فیزیک مختصه و مفید رستمی

فیزیک و اندازه گیری

اگر پرآیند و تفاصل دو پردار هم اندازه ($|a| = |b|$) را پرای رُوایه خاص پدست آوریم به صورت زیر است که اگر حفظش کنید خیلی کار مهیج میکنید!

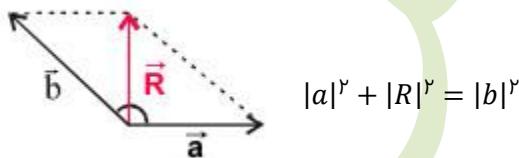
رُوایه θ	$\theta = 0^\circ$	$\theta = 60^\circ$	$\theta = 90^\circ$	$\theta = 120^\circ$	$\theta = 180^\circ$
پرآیند پردارها	$2a$	$\sqrt{3}a$	$\sqrt{2}a$	a	0
تفاصل پردارها	0	a	$\sqrt{2}a$	$\sqrt{3}a$	$2a$

برای راحت حفظ کردشش توجه کنید که ترتیب ردیف دوم پر عکس ترتیب ردیف اول است!

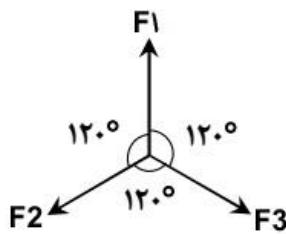
- ۳) اگر رُوایه‌ی پیش دو پردار را از صفر تا 180° تغییر دهیم، پوزیگی پرآیند آنها کاهش یافته و پوزیگی تفاصل آنها افزایش می‌یابد.

- ۴) اگر دو پردار \vec{a} و \vec{b} بهم عمود باشند اندازه تفاصل و پرآیند این دو پردار پراید است.

- ۵) در صورتی که پردار پرآیند پریکی از پردارها عمود باشد پردار پرآیند را با استفاده از رابطه فیثاغورث مخواهیم داشت:

- ۶) در صورتی که مطابق شکل، سه پردار هم اندازه‌ی \vec{F}_1 و \vec{F}_2 و \vec{F}_3 با یکدیگر دویه دو رُوایه‌ی 120° درجه پسازند، پرآیند آنها صفر است.

تسنی - دو نیروی δN و \vec{F}_2 به نقطه‌ای اثر می‌کنند. اگر رُوایه‌ی پیش این 120° درجه باشد، اندازه پرآیند آنها چند نیوتون؟ (سراسری تجربی) (۹۲)

$$7.5\sqrt{3} \text{ (۴)}$$

$$7.5\sqrt{3} \text{ (۳)}$$

$$5\sqrt{3} \text{ (۲)}$$

$$5\sqrt{3} \text{ (۱)}$$

حل: با استفاده از رابطه‌ی پرآیند به صورت متوازی الاضلاع مخواهیم داشت:

$$\begin{aligned} \vec{R} &= \vec{F}_1 + \vec{F}_2 \Rightarrow |\vec{R}| = \sqrt{\vec{F}_1^2 + \vec{F}_2^2 + 2\vec{F}_1 \cdot \vec{F}_2 \cos \theta} \\ &= \sqrt{5^2 + 5^2 + 2 \times 5 \times 5 \times \cos 120^\circ} = \sqrt{75} = 5\sqrt{3} \text{ N} \end{aligned}$$

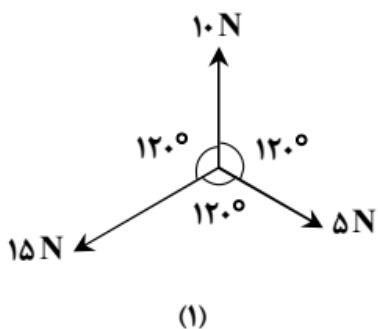
تسنی - سه نیروی F_1 و F_2 و F_3 دویه دو هم رُوایه‌ی 120° درجه می‌سازند. اگر اندازه‌ی نیروها به ترتیب 5 و 10 و 5 نیوتون باشد، پرآیند آنها چند نیوتون است؟ (سراسری ریاضی) (۹۲)

(۱) ۵

۵ $\sqrt{3}$

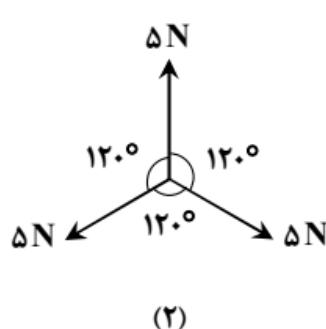
(۲) صفر

حل: با توجه به نکته ۶ می دانیم که برآیند سه نیروی هم اندازه که با هم راویه‌ی ۱۲۰ درجه سازند، صفر است. پنایراین په چای استفاده از شکل (۱)، از شکل‌های (۲) و (۳) استفاده می‌کنیم:

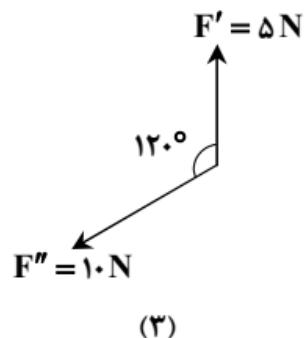
(۱)

⇒

(۲)

+

(۳)

برآیند شکل (۲) که صفر است، پنایراین کافی است که فقط شکل (۳) را در نظر بگیریم ...

$$\vec{R} = \vec{F}_1 + \vec{F}_2 \Rightarrow |R| = \sqrt{\vec{F}_1^2 + \vec{F}_2^2 + 2\vec{F}_1 \cdot \vec{F}_2 \cos \theta} = \sqrt{5^2 + 10^2 + 2 \times 5 \times 10 \times \cos 120^\circ} = \sqrt{125} = 5\sqrt{5} N$$

نتیجه: برآیند دو نیروی F_1 و F_2 بر نیروی R عمود و هم اندازه با آن است؛ (سراسری تعجبی خارج از کشش دور ۹۰ درجه)

۲ (۱)

 $\frac{\sqrt{5}}{2}$ $\sqrt{5}/2$ $\frac{1}{2}$

حل: با توجه به عمود پودن پرآیند دو پردار پرآیند F_1 و F_2 پردارها وضعیتی مطابق شکل مقابل دارند:

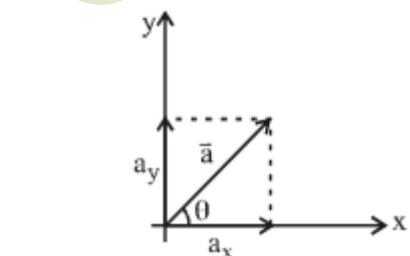
روش سریع:

با استفاده از نکته ۵ په راحتی محوهایم داشت:

$$|\vec{F}_1|^2 + |\vec{R}|^2 = |\vec{F}_2|^2 \Rightarrow 2|\vec{F}_1|^2 = |\vec{F}_2|^2 \Rightarrow \left| \frac{F_1}{F_2} \right| = \frac{\sqrt{5}}{2}$$

تعجبی یک پردار به دو مؤلفه افقی و عمودی (دستگاه i و j):

هر پردار در صفحه‌ی x و y را می‌توان پر حسب دو پردار در راستای x و y تعجبی کرد و حاصل آن را پر حسب پردارهای یکه‌ی i و j نشان داد.

$$\vec{a} = a_x \vec{i} + a_y \vec{j} \Rightarrow |a| = \sqrt{a_x^2 + a_y^2}$$

۱ جمع و تفریق دو پردار در دستگاه i و j

$$\begin{cases} \vec{a} = a_x \vec{i} + a_y \vec{j} \\ \vec{b} = b_x \vec{i} + b_y \vec{j} \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \vec{a} + \vec{b} = (a_x + b_x) \vec{i} + (a_y + b_y) \vec{j} \\ \vec{a} - \vec{b} = (a_x - b_x) \vec{i} + (a_y - b_y) \vec{j} \end{cases}$$

۲ رُاویه‌ی پردار \vec{a} با محور x ها

$$\tan \theta = \frac{a_y}{a_x}$$

۳ دو پردار موازی با هم در دستگاه i و j

$$\begin{cases} \vec{a} = a_x \vec{i} + a_y \vec{j} \\ \vec{b} = b_x \vec{i} + b_y \vec{j} \end{cases} \xrightarrow{\text{اگر}} \begin{cases} b_x = k a_x \\ b_y = k b_x \end{cases}$$

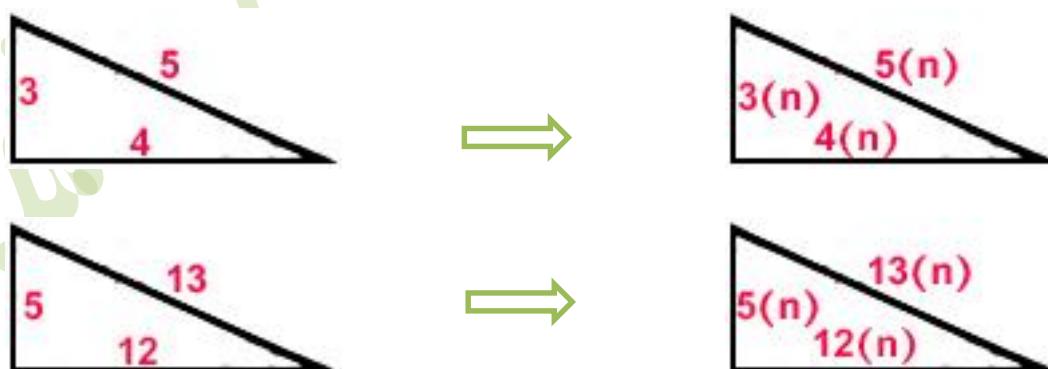
۴ دو پردار عمود پر هم در دستگاه i و j

$$\begin{cases} \vec{a} = a_x \vec{i} + a_y \vec{j} \\ \vec{b} = b_x \vec{i} + b_y \vec{j} \end{cases} \xrightarrow{\text{اگر}} \xrightarrow{\text{پس}} a_x b_x + a_y b_y = 0$$

اعداد فیثاغورثی

بچه‌ها این نکته را خوب بخوبی بخواهند که در خیلی از سوالات ممکن است که در آن پنجوئن پنجوئن پنجوئن کم می‌کنند ...

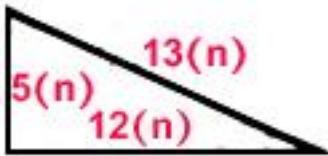
برای مثال اگر پنجوئین انداره‌ی پردار را که به صورت $\vec{a} = 10\vec{i} + 24\vec{j}$ داشتیم می‌توانیم داشتیم:

$$|\vec{a}| = \sqrt{a_x^2 + a_y^2} = \sqrt{100 + 576} = \sqrt{676} \rightarrow |\vec{a}| = 26$$

فیزیک مختصه و مفید رستمی

فیزیک و اندازه گیری

میدوینید که این محاسبه تا حدی زمانپر است و امکان اشتباه را هم بالا می پرد. اما با استفاده از نکته ای اعداد فیثاغورثی به راحتی و بدون هیچ محاسبه ای میتوانید اندازه این پردار را بدست پیارید!

تست-1) اگر $\vec{F}_1 + \vec{F}_2 - \vec{F}_3 = \vec{0}$ باشد، اندازه ای چند نیوتون است؟ (سراسری تجربی ۹۰)

۲۰) ۴

۱۰) ۳

۵) ۲

۰) صفر

حل: با توجه به صفر شدن پرآیند پردارها مُواهیم داشت:

$$\vec{F}_1 + \vec{F}_2 + \vec{F}_3 = \vec{0} \Rightarrow \vec{F}_1 + \vec{F}_2 = -\vec{F}_3$$

با چایگذاری در $|\vec{F}_1 + \vec{F}_2 - \vec{F}_3|$ داریم:

$$|\vec{F}_1 + \vec{F}_2 - \vec{F}_3| = |-\vec{F}_3 - \vec{F}_3| = |-2\vec{F}_3| = 2|\vec{F}_3| = 10N$$

تست-2) مجموع دو پردار $\vec{A} + \vec{B} = 9\vec{i} + 12\vec{j}$ و $\vec{A} - \vec{B}$ ، پرداری در چهت مثبت محور y و هم اندازه با پردار \vec{A} است. پزrkی $\vec{A} - \vec{B}$ کدام است؟ (سراسری ریاضی ۹۰)

$9\sqrt{5})$

$9\sqrt{3})$

$9\sqrt{2})$

۰)

حل: با توجه به اطلاعات مسئله می دانیم $\vec{A} + \vec{B} = 9\vec{i} + 12\vec{j}$ و $\vec{A} - \vec{B} = \lambda\vec{i} + \gamma\vec{j}$ است. در این تیپ تست ها باید با روابط جبری ساده، اون عاملی که میخواهیم بدستش پیاریم رو ایجاد کنیم، که در اینجا پرای محاسبه ای $\vec{A} - \vec{B}$ کافی است $\vec{A} + \vec{B}$ را قرینه کرده و با $2\vec{A}$ جمع کنیم:

$$\vec{A} - \vec{B} = 2\vec{A} - (\vec{A} + \vec{B}) = 2(9\vec{i} + 12\vec{j}) - (10\vec{i}) = 10\vec{i} + 12\vec{j}$$

$$|\vec{A} - \vec{B}| = \sqrt{(10^2 + 12^2)} = \sqrt{100 + 144} = \sqrt{244} = 2\sqrt{61}$$

تست-3) اگر $\vec{A} + \vec{B} = 2\vec{i} + 4\vec{j}$ و $\vec{A} - \vec{B} = 6\vec{i} + \lambda\vec{j}$ باشد، پزrkی پردار \vec{B} چقدر است؟ (سراسری ریاضی ۹۰) (خارج کشون)

$4\sqrt{3})$

$4)$

$2\sqrt{3})$

۰)

حل: در این تیپ تست ها باید با روابط جبری ساده، اون عاملی که میخواهیم بدستش پیاریم رو ایجاد کنیم. در اینجا داریم:

$$(\vec{A} + \vec{B}) - (\vec{A} - \vec{B}) = 2\vec{B} \rightarrow (6\vec{i} + \lambda\vec{j}) - (2\vec{i} + 4\vec{j}) = 2\vec{B} \Rightarrow 2\vec{B} = 4\vec{i} + 2\vec{j} \Rightarrow \vec{B} = 2\vec{i} + \vec{j} \Rightarrow$$

$$|\vec{B}| = \sqrt{2^2 + 1^2} = \sqrt{5}$$